

A MAGYARTÖLGY HAZAI ERDŐGAZDASÁGI JELENTŐSÉGE ÉS TERMŐHELYI IGÉNYE

FENYVESI CSABA

A magyartölgy a történelmi Magyarország területén sokfelé elterjedt, első sorban Erdély és Horvátország alacsonyabb hegyeiben, dombvidékein lehetett találkozni vele. A jelenlegi országterületen belül jobbra ültetett állományai vannak. Ezek adnak lehetőséget annak tisztázására, hogy a hazai viszonyok között milyen erdőgazdasági szerepet várhat erre a — neve miatt — legmagyarabb fafajunkra és milyen termőhelyi adottságok felelnek meg legjobban igényeinek. E kérdésre a diplomatervek keretei között kívántam választ találni, eredményeimet az alábbiakban adom közre.

A magyartölgy erdészeti jelentősége

A magyartölgy a mai magyar erdőgazdaságban jelentéktelen szerepet játszik. Mint tűzifának a fűtőértéke felülmúlja a kocsányos és kocsánytalan tölgyét. Kérge vékonyabb, mint a cser-tölgyé, hamarabb kiszárad, ezért a csernél is jobb tűzifának tartották (*Sentai* 1880). A teljesen kiszáradt fa rendkívül kemény, tartós, ezért épületfának szívesen alkalmazták. Vízi és szárazföldi épületekhez egyaránt felhasználták, a megfigyelések szerint a kocsányos tölgyhöz képest 2—3-szor tartósabb, de csak akkor, ha a feldolgozás előtt kéregben hagyták kiszáradni. A románok (*Borbás* 1886 szerint) talpgerendát, oszlopot, karót, cölöpöt készítettek belőle. A bognárok nem sokra értékelték a fáját, mivel kemény fája rosszul hasad. Természetes elterjedési területén kiváló rönkfát szolgáltatott.

A magyartölgy előfordulása a jelenlegi Magyarország területén

A hazánkban található állományok telepítették, hiszen a legközelebbi ál-

lományszerű természetes előfordulása a jugoszláviai Bjel hegységben van. A botanikusok a bükk-hegységi Kácsfürdő mellől említik szálankénti természetes előfordulását, ezen kívül ismert még Diósjenőről, a budai Kamara-erdőből, a Velencei hegységből, a Keszthelyi hegységből és Pomáizról. Telepített állományai vannak Korpád, Mekényes, Székelyszabar térségében, valamint a Somogy megyei Kaszópusztán (Szenta), Magyarlukafán és Iharoson. Tolnában a pári erdészet területén van kisebb állománya.

A magyartölgy hazai termőhelyi igényei

A felsorolt állományszerű előfordulások felkeresésével, az itt készített termőhelyvizsgálatokkal és faállományfelvételekkel igyekeztem meghatározni a termőhelyi igényét, erre alapozva vettem össze a természetesi lehetőségét, eredményességét a másik két nemes-tölgyfajjal és mindeme vizsgálatok eredményeire támaszkodva igyekeztem véleményt formálni arról, érdemes-e vele üzemszerűen foglalkozni vagy csak — nevére tekintettel — megtartani és puszta fennmaradására törekedni.

Munkámat nehezítette, hogy a magyartölgyre nem készült dendrometriai mérce, vagyis fatermési tábla, ezért kényszerhelyzetben lévén, a kocsánytalan tölgyesekre szerkesztett fatermési táblát alkalmaztam a feltárt termőhelyi adottságokon észlelhető növekedés számszerű értékelésére.

A végzett vizsgálatok alapján a táblázat szerinti termőhelyi adottságok alkalmasak magyartölgy természetesre.

Az eredmények értékelése

A magyartölgy nálunk nem őshonos állományalkotó fafaj, itteni állományai a természetes előfordulástól északabbra

A magyartölgy termesztésére alkalmas termőhelyek

Klíma	Hidro- lógiai viszony	Vizgazd. fok	Talaj	Termő- réteg	Fiz. tal. féleség	Megjegyzés
GY—T	VFLEN	SZ	B.FÖLD	KMÉ	V	növekedés közepes, rossz törzsalak
GY—T	VFLEN	ÜDE	ABE	IMÉ	V	igen jó növekedés, termesztésre javasolt
GY—T	VFLEN	SZ	KMBE	KMÉ	V	jó növekedés, rossz törzsalak
GY—T	VFLEN	ÜDE	RBE	MÉ	HO	jó növekedés, fagyléc
GY—T	IDÖSZ	ÜDE	RBE	KMÉ	HO	jó növekedés fagyléces
GY—T	IDÖSZ	FSZ	KBE	MÉ		igen jó növekedés, fagyléces
GY—T	IDÖSZ	ÜDE	PGBE	MÉ	V	jó növekedés, rossz törzsalak

és nyugatabbra fordulnak elő. Bár makrot itt is terem, ennek mennyisége igen kevés, többnyire férgesen lehullik. Ezért természetes úton nem képes a felújulásra.

A vizsgált 10 állományban a magyartölgy fatermőképessége jó (480 m³/ha), ez minden esetben jobb, mint az azonos termőhelyen álló kocsányos tölgyesé (390 m³/ha, 75 éves korban). Kiugróan magas a Szentá 51 N erdőrészletben felvett állomány 720 m³/ha fakészletével. Az itt talált magyartölgyek az általam vizsgáltak közül a legidősebbek (105 évesek). Sajnos a nagy fatérfogat-termelés nem jár együtt jó minőségű faanyaggal. A törzsek görbék, gyakran fagylécesek, ezért műszaki hasznuk alig van. A másik négy szentái erdőrészlet is igen rossz minőségű faanyagot szolgáltat, úgy tűnik, Somognak ezen a mélyen fekvő homok területén fagyveszély miatt nem érdemes foglalkozni vele. A másik öt vizsgált erdőrészletben

a törzs minősége okoz gondot. A fák rendkívül csavarodottak, görbék. Egyedül az igen mély termőrétegű agyagbemosódás barna erdőtalajon (Iharosberény, Magyarlukafa) nőnek az ipar számára is hasznosítható állományok.

Úgy vélem, a magyartölgyet elsősorban nem fatermesztési céllal lehetne számításba venni, hanem inkább száraz termőhelyű kopár területeken talajvédelmi céllal és a fajfajspektrum gyarapítására lenne érdemes felhasználni. Elsősorban a Dél-Dunántúl térségében, ahol erodált csonka barna erdőtalajok vannak.

Szólnom kell még esztétikai jelentőségéről is. Kérgének színezete érdekes, leveleinek alakbeli változatossága figyelemreméltó. A jövőben tehát elsősorban talajvédelmi és tájéстетikai szerepe miatt érdemes a jelenleginél jobban felkarolni, de nagyobb gazdasági jelentősége nem lesz.

FELHASZNÁLT IRODALOM: 1. Borbás V.: A *Quercus Hungarica* Hubeny legelső forrása. Erdészeti Lapok 1886. 1. 549. — 2. Szentá A.: A magyartölgy. Erd. Lap. 1880. 1. 617—627.

Szenítéssel értékesítik a Malawiban (Nyugat-Afrika) eredetileg papírfatermelés céljából telepített gyorsan növő fenyőültetvények 16 évesen vágásérett anyagát, miután a papírfá gazdaságos értékesítése időközben meglehetősen megnehezült. A szenítés téglalapítású, 14 és 40 úrméteres kemencékben történik. Az előbbi ciklusideje 60—70 óra, az utóbbi 80—90 és a 20%-os nedvességű fára vonatkoztatva, 30% körüli a faszénkihozataluk. A puhafaszénnel végzett kísérletek azt mutatják, hogy egyéb szénhez keverve, jelentősen csökkenthetik az ipari üzemek szén szükségletét anélkül, hogy értékeesebb erdők faanyagához kellene nyúlniuk.

(AFZ, 1938., 45. Ref.: Jérôme R.)

A származási és nemesítési kísérletek NSZK-beli, 100 éves jubileumán megállapították, hogy a fenotípus-kiválasztást csak alapos, biometriailag alátámasztott vizsgálatokkal lehet megoldani. Ez a munka mint előzmény nem hagyható el, de a nemesítés számára nem lehet végcél a fenotípus szerinti válogatás. A következő kérdések merülnek fel:

1. A szelekció mértékével arányosan csökken a magtermelő faállomány törzsszáma, miáltal drasztikusan mérséklődik az alkalmazkodóképesség, az erdőművelési szempontok teljesítése, az üzembiztonság. A nemesítés felelőssége, hogy ebből a nagy variációtartományból kizárja a nemesítésre alkalmatlanokat. A vegetatív szaporítást a többklónú fajtaösszetétel figyelembevételével kell végezni.

2. A „vizsgált” szaporítóanyag legyen ellenálló a betegségekkel szemben. Különösen a vegetatív szaporítás nyomán kell erre már a kísérletek során ügyelni.

3. A kísérleti területekkel széles termőhelyi mezőt kell átfogni.

4. A fajtáknak legyen azonosítható jellege. Ezt az erdei fajták esetén roppant nehéz elérni, amely indokoltá teszi a biokémiai meghatározás szorgalmazását.

5. A fajtaazonosság ellenőrzését olyan bizonyossággal kell elvégezni, hogy a gyakorlat erre támaszkodhasson.

6. A fajtavédelemhez hasonlóan, a vizsgált vetőmagot központilag kell nyilvántartani és a fontosabb adatokkal ellátni.

7. A fajtavédelmet szigorítani kell, hogy a nemesítési tevékenység növekedjen és a fajtaazonosság ellenőrzése hatékonyan javuljon.

(AFZ, 1988., 49. Ref.: *dr. Solymos R.*)

Az erdő értékéről folytatott mai viták során *K. H. Heilig* felteszi a kérdést: Mégis mi az erdő értéke? Erre *Friedrich Leopold Pfeil* (1783–1859), egykori erdészeti akadémiai igazgató szavaival válaszol: „Kérdezték hát meg a fákat!” Az érték meghatározásakor a természet értékéből kell kiindulni, tehát a fákból, növényekből és állatokból, amelyek jelen vannak ez erdőben. Pfeil, aki 150 évvel ezelőtt fejtette ki véleményét, ma is helyet kapna a jóléti programban. Elég, ha az erdő víz-tisztító hatását értékeljük akkor, amikor technikai kezelés nélkül a víz csupán autómósról alkalmas.

U. Schapers az erdő sokoldalú hasznát értékelve hangsúlyozza, hogy ennek alapján kell kiszámítani az erdőkárok miatti veszteség értékét. Az NSZK-ban 29 millió m³ volt a múlt évi fakitermelés, 90 ezer ember dolgozott az erdőgazdaságban és 700 ezer a fagazdaságban. A két ágazat együtt 100 milliárd márka értéket termelt és 6%-kal járult hozzá az összes termeléshez. Az erdészeti üzemek az erdőkárok pénzügyi veszteségei miatt nem erősödnek.

Möhrig vizsgálatai szerint az erdőkárok által okozott 28% növedékveszteség 40%-os értékvesztést okoz.

Ewers számítása szerint az erdő, az üdülés, a vízgazdálkodás veszteségének az éves értéke meghaladja a 11 milliárd márkát, bár hangsúlyozzák, hogy az erdő jóléti funkciójának értékét pénzben alig lehet kifejezni. Mesének kell tekinteni viszont azt, hogy a természeti erőforrásokat nem lehet ingyenesen kihasználni. Az eddigi növekedési és jóléti filozófiát felül kell vizsgálni, ha a gazdasági és ökológiai katasztrófát el akarjuk kerülni.

K. Witte az emberi egzisztencia oldaláról foglalta össze az erdő értékét. Az NSZK erdeinek szűkebben vett éves termelési értéke 3 milliárd márka. Korábban az erdőt a benne élő állatok szerint értékelték, amely ma is figyelemre méltó élelmiszert jelent a begyűjtött 1000 t eperrel és 7000 t gombával együtt. Nem lehet konkrétan kifejezni azt az emberi környezetre kifejtett kedvező hatást, amely az erdő lég- és víztisztító, lavina és erózióveszély-gátló hatásából származik. A hétvégi autókavának viszont igazolják, hogy milyen üdülési lehetőséget nyújt az erdő a stresszhatástól megfáradt embernek. Évmilliók óta kísérője, szükséglete, előfeltétele az emberi egzisztenciának az erdő. A modern mezőgazdaságnak és iparnak, és nem utolsósorban az embernek napjainkban talán sokkal jobban szüksége van rá, mint korábban.

(AFZ 1988. XII. 28. Ref.: *Dr. Solymos R.*)